

Кожухова Т.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
*Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

БАЗОВІ СЕКТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ОЦІНКА СИТУАЦІЇ В КРАЇНАХ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Кожухова Т.В. Базові сектори сталого розвитку: Оцінка ситуації в країнах, що розвиваються.

У статті досліджено базові сектори сталого розвитку, здійснено оцінку ситуації, яка склалася в країнах, що розвиваються. Визначено заходи щодо її покращення для вирішення нових завдань у сфері сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, сільське господарство, охорона здоров'я, соціальний захист, охорона навколишнього середовища.

Кожухова Т.В. Базовые сектора устойчивого развития: оценка ситуации в развивающихся странах. В статье исследованы базовые сектора устойчивого развития, проведена оценка ситуации, которая сложилась в развивающихся странах. Определены меры по ее улучшению для решения новых задач в области устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, сельское хозяйство, здравоохранение, социальная защита, охрана окружающей среды.

Kozhukhova T.V. Basic Sectors of Sustainable Development: Assessing the Situation in Developing Countries. In the article the basic sectors of sustainable development have been investigated, the situation in developing countries has been assessed. The measures for the improvement of current situation have been determined to address the new challenges in the field of sustainable development.

Keywords: sustainable development, agriculture, healthcare, social protection, environmental protection.

Постановка проблеми. Новий загальний порядок денний у сфері розвитку, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 2015 р., який прийшов на зміну «Декларації тисячоліття ООН» (2000 р.), визначив план дій, що має величезне значення для людства і планети. Як зазначено у підсумковому документі саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.», поставлені цілі носять «комплексний і неподільний характер та забезпечують збалансованість усіх трьох компонентів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного» [1].

Попри нові глобальні цілі сталого розвитку (ЦСР) залишаються невиконаними завдання щодо задоволення базових потреб населення країн, що розвиваються, поставлені в «Декларації тисячоліття ООН». Ще у 2000 р. Декларація визначила пріоритети у сфері розвитку, одним з яких стала ліквідація злиденності [2]. При цьому, як зазначають експерти ООН, «злиденність – це не просто брак доходів і ресурсів для забезпечення засобів до існування. Вона проявляється в голоді й недоїданні, в обмеженому доступі до освіти й до інших основних соціальних послуг, у соціальній дискримінації та ізоляції, а також у неможливості участі в прийнятті рішень» [3]. Установлюючи цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), країни світу взяли зобов'язання «докласти всі зусилля для того, щоб позбавити чоло-

віків, жінок і дітей від крайньої злиденності, що принижує людську гідність,.. скоротити вдвічі до 2015 р. частку населення Земної кулі, яке має дохід менше \$1 на день, і частку населення, яке страждає від голоду, скоротити вдвічі частку населення, що не має доступу до безпечної питної води, у тому числі через брак коштів» [2]. Окрім того, у Декларації було висловлено рішучість щодо забезпечення можливості отримання в повному обсязі початкової шкільної освіти, рівного доступу до всіх рівнів освіти, запобігання поширенню хвороб, від яких страждає людство, активізації зусиль щодо охорони навколишнього середовища [2].

Попри значні успіхи в досягненні ЦРТ (скорочення кількості людей, які живуть в умовах крайньої бідності, з 1,9 млрд. осіб у 1990 р. до 836 млн. осіб у 2015 р.; скорочення частки людей, які страждають від недоїдання, з 23,3% у 1990–1992 рр. до 12,9% у 2014–2015 рр. [4]) ліквідація бідності й досі залишається найважливішим глобальним завданням і однією з необхідних умов сталого розвитку. Пріоритетними заходами щодо її ліквідації є заходи щодо поширення доступу населення країн, що розвиваються, до базових послуг соціальної сфери (охорони здоров'я, соціального захисту) та інфраструктури (водопостачання, санітарії та гігієни (ВСГ)), охорони навколишнього середовища та їх покращення. Реалізація нового порядку денного у сфері розвитку

зумовлює необхідність оцінки ситуації, що склалася в базових секторах сталого розвитку, для прийняття своєчасних рішень як на національному, так і міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам досягнення ЦСР присвячено праці багатьох зарубіжних і українських учених. Основні принципи сталого розвитку досліджував Дж. Харіс [5]. Проблеми ліквідації голоду, розвитку сільського господарства та підвищення продовольчої безпеки в країнах, що розвиваються, розглядали Л. Браун і У. Джентіліні [6], Дж. Шмидхубер, Дж. Бруінсма і Дж. Бодекер [7]. Вплив покращення здоров'я на прискорення зростання ВВП на душу населення вивчали Д. Блум, Д. Кеннінг і Д. Джеймісон [8]. Серед українських науковців слід відзначити праці О.Г. Білоруса та Ю.М. Мацейко [9], які досліджували світові та національні проблеми сталого розвитку в умовах глобалізації економіки.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка ситуації, яка склалася в базових секторах країн, що розвиваються, та визначення заходів щодо її покращення.

Виклад основних результатів. Попри успіхи, досягнуті останнім часом окремими регіонами світу (зростання середнього класу, скорочення частки бідного населення), деякі регіони, як і раніше, характеризуються значною соціальною нерівністю. За даними Світового банку, у країнах Латинської Америки та Карибського басейну приблизно 75 млн. людей живуть менш ніж на \$2,50 у день, ще 38% населення регіону ризикує знову опинитися за межею бідності. У Південній Азії показник крайньої бідності зменшився з 52% до 17%, але в цьому регіоні живе 42% бідного населення планети, причому понад 200 млн. осіб живуть у трущобах, близько 571 млн. жителів країн регіону живуть менш ніж на \$1,25 у день [10]. У країнах Африки на південь від Сахари показник бідності опустився нижче рівня 1990 р. лише в 2002 р. [4]. І хоча за минуле десятиліття темпи скорочення масштабів злиденності прискорилися, цей регіон продовжує відставати від інших. У 2015 р. частка населення Африки на південь від Сахари, що живе в умовах злиденності,

як і раніше, перевищує 40%. Переважна більшість людей, які живуть менш ніж на \$1,25 у день, проживають у Південній Азії та Африці на південь від Сахари [4] (рис. 1).

Аналіз ситуації, що склалася в базових секторах сталого розвитку, а саме секторах сільського господарства, ВСГ, охорони здоров'я, соціального захисту, освіти та охорони навколишнього середовища в країнах, що розвиваються, визначив наявні проблеми та необхідність розробки заходів щодо їх вирішення.

1. Сектор сільського господарства. Кенійські науковці Д.Камо, А.Айо, досліджуючи питання впливу сільської економіки на викорінення злиденності в Кенії, встановили, що рівень зростання сільського господарства є значно нижчим, ніж потенційний, та визначили такі причини: відсутність якісного насіння і невідповідні виробничі технології, особливо у дрібних фермерів; відсутність доступу до кредитів більшості дрібних фермерів; висока вартість засобів виробництва; поганий та недостатній розвиток сільської інфраструктури, особливо доріг, електропостачання та ринку послуг; непослідовність у політиці, слабка інституційна і правова база, неадекватні дослідження, нерациональне розширення системи постачання; слабкий процес лібералізації, відсутність ефективної координації інвестиційної активності зацікавлених сторін; несприятливі погодні умови; тиск населення на базу природних ресурсів [11].

Середньо- і довгострокові проблеми сільського господарства в найменш розвинутих країнах (НРК) пояснюються відсутністю уваги до нього протягом цілих десятиліть, що призвело до зниження або стагнації його продуктивності; посиленням демографічного тиску на наявні запаси продуктивних земель; посиленням тиску на доступність земель для виробництва продовольства такого фактора, як зміна клімату [12, с. 25]. Ці проблеми можна ефективно вирішити лише в тому разі, якщо значна роль у процесі розвитку відводиться державі.

Важливість сільськогосподарського сектору в економіці країн відображає показник орієнтації на сільське господарство (ПОСГ). Цей показник розраховується як співвідношення частки державних витрат на сільське господарство до частки сільського господарства у загальному обсязі ВВП. При цьому ПОСГ більше 1 відображає високу орієнтацію країни на сільське господарство, що отримує більшу частку державних витрат порівняно з його внеском в економічну додану вартість, менше 1 – низьку орієнтацію на сільське господарство, якщо ПОСГ дорівнює 1, це свідчить про нейтральну орієнтацію уряду на сільське господарство [13].

Як свідчать дані рис. 2, у країнах Східної Азії та Північної Америки, які в 2001 р. мали найвище значення ПОСГ (більше 1), а отже, були найбільш орієнтованими на сільське господарство серед інших

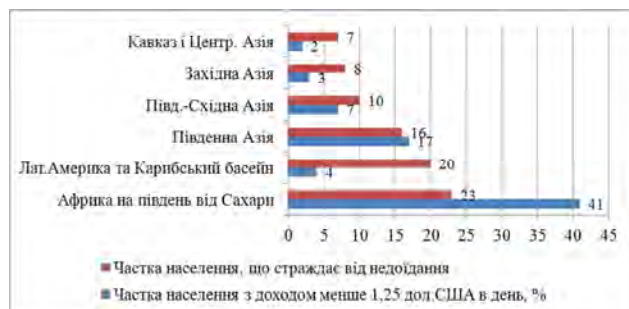

Рис. 1. Показники злиденності й голоду за регіонами світу в 2015 р.

Джерело: складено на основі [4]

регіонів світу, протягом 2001–2014 рр. відбулося найвище падіння зазначеного показника. Так, у країнах Східної Азії ПОСГ знизився з 1,53 до 0,34, Північної Африки – з 1,05 до 0,12. Значне зниження показника спостерігалось в країнах Південної Азії (з 0,2 до 0,11), Латинської Америки та Карибського басейну (з 0,26 до 0,18), Африки на південь від Сахари (з 0,24 до 0,2). Найбільш орієнтованими на сільське господарство в 2014 р. є такі регіони, як Західна Азія, Південно-Східна Азія, Кавказ і Центральна Азія, Східна Азія. Найменше значення ПОСГ – у країн Південної Азії (0,11) і Північної Африки (0,12).

Рис. 2. Показник орієнтації на сільське господарство за регіонами

Джерело: складено на основі [14]

Найвищі значення ПОСГ у 2014 р. мають країни з доходом нижче і вище середнього – 0,19 і 0,18 відповідно. ПОСГ НРК становив 0,12, що свідчить про низьку орієнтацію на сільське господарство [15; 16]. Отже, за результатами аналізу ПОСГ у 2014 р., можна зробити висновок, що сільськогосподарський сектор не належить до найважливіших секторів в економіці країн світу.

2. Сектор ВСГ. За даними доповіді, присвяченої результатам глобальної оцінки стану санітарії та питного водопостачання у рамках Механізму «ООН – Водні ресурси» (ГЛААС) (2014 р.), значний прогрес був досягнутий за останнє десятиліття: 2,3 млрд. людей отримали доступ до покращених джерел питної води протягом 1990–2012 рр. [17, с. 2]. У 2012 р. частка населення, що використовує покращені джерела питної води, варіювалася від 56% до 94%, покращені засоби санітарії – від 30% до 95% (рис. 4).

Рис. 3. Використання покращених джерел питної води та санітарії в 2012 р.

Джерело: складено на основі [18]

Попри значний прогрес 748 млн. людей залишаються без доступу до покращених джерел питної води; 1,8 млрд. людей використовують джерела питної води, забруднені фекаліями; 2,5 млрд. людей не мають доступу до покращених засобів санітарії [17, с. 2].

3. Сектор охорони здоров'я. Як зазначено у Доповіді ООН щодо реалізації цілей тисячоліття (2015 р.), завдяки неймовірним зусиллям світовому співтовариству вдалося досягти значних результатів, у т.ч. у сфері охорони здоров'я: скорочення дитячої смертності (незважаючи на зростання чисельності населення в регіонах, що розвиваються, кількість смертей серед дітей у віці до п'яти років у світі зменшилася з 12,7 млн. осіб у 1990 р. до майже 6 млн. осіб у 2015 р.); покращення охорони материнства (з 1990 р. коефіцієнт материнської смертності у світі скоротився на 45%; основне скорочення спостерігалось з 2000 р. У 2014 р. більше 71% пологів у світі відбувалося за допомогою кваліфікованого медичного персоналу, що відображає збільшення з 59% 1990 р.); боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями (протягом 2000–2013 рр. кількість нових випадків ВІЛ-інфікування скоротилася майже на 40% – приблизно з 3,5 млн. до 2,1 млн. осіб; протягом 2000–2015 рр. було попереджено більше 6,2 млн. смертей від малярії, головним чином, серед дітей у віці до п'яти років у країнах Африки на південь від Сахари; захворюваність малярією у світі знизилася на 37%, а смертність – на 58%; протягом 2000–2013 рр. заходи з профілактики, діагностики та лікування туберкульозу дали змогу врятувати близько 37 млн. життів. Протягом 1990–2013 рр. коефіцієнт смертності від туберкульозу зменшився на 45%, а коефіцієнт поширеності цього захворювання – на 41%) [4].

Попри досягнуті результати у сфері охорони здоров'я, слід зазначити, що за даними ПРООН, очікувана тривалість життя при народженні в країнах із низьким рівнем людського розвитку є недовгою – 60,6 років (у країнах із дуже високим рівнем людського розвитку цей показник становить 80,5 років).

4. Сектор соціального захисту. Поняття «соціальний захист» і «соціальне забезпечення», що, на думку експертів Міжнародної організації праці (МОП), можуть бути взаємозамінними [19, с. 209], включають заходи з надання допомоги у грошовій або натуральній формі для забезпечення захисту населення у разі: 1) відсутності доходу, пов'язаного з трудовою діяльністю (або недостатнього доходу), у зв'язку із хворобою, інвалідністю, материнством, виробничою травмою, безробіттям, старістю або смертю члена сім'ї; 2) відсутності (фінансово прийнятної) доступу до послуг охорони здоров'я; 3) недостатньої підтримки сім'ї, особливо дітей і дорослих утриманців; 4) загального стану бідності й соціальної ізоляції [19, с. 210]. Отже, соціальне забезпечення має два основні (функціональні) аспекти, а саме «гарантований дохід» і «доступність медичної допомоги» [19, с. 210].

У доповіді Світового банку щодо стану соціального захисту (2014 р.) наголошено на тому, що «глобальний масштаб системи соціального захисту може охопити практично всіх украй бідних людей» [20]. Більше 1 млрд. людей у країнах, що розвиваються, беруть участь принаймні в одній програмі соціального характеру. Проте найбідніші верстви населення (870 млн. людей, за останніми оцінками Світового банку) не охоплені системами соціального захисту [20]. Частка найбіднішого населення в НРК, яке не охоплене соціальним захистом, становила в 2014 р. більше 75%, у країнах із доходом нижче середнього – 73,5%, із доходом вище середнього – 56% (рис. 4).

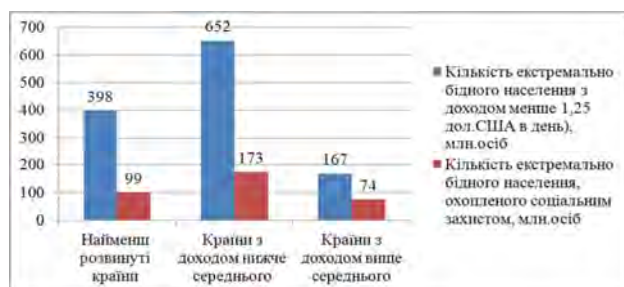

Рис. 4. Кількість бідного населення, охопленого соціальним захистом, 2014 р.

Джерело: складено на основі [20, с. 2]

Причинами такої ситуації є те, що більшість НРК і країн із доходом нижче середнього не мають масштабних програм із соціального захисту. Крім того, «у середньому країни, що розвиваються, витрачають 1,6% ВВП на системи соціального захисту. Це низький показник порівняно з витратами на інші заходи державної політики» [21].

5. Сектор охорони навколишнього середовища. Охорона навколишнього середовища в НРК, зокрема в країнах Африки, включає заходи щодо сталого використання природних ресурсів, зниження ступеню антропогенної деградації земель і уповіль-

нення процесу опустелювання. Головною екологічною проблемою, з якою стикається велика кількість африканських країн, залишається деградація земель, особливо у зв'язку з питаннями збезліснення, втрати біорізноманіття та зниження родючості ґрунтів [22]. Також варто зазначити, що хоча держави Африки не входять до складу великих джерел емісії парникових газів, які призводять до зміни клімату, вони можуть бути піддані інтенсивному впливу останніх, причому найбільш уразливими є прибережні та посушливі території [23, с. 4].

За даними Доповіді ООН щодо оцінки досягнення ЦРТ, із 1990 р. озоноруйнівні речовини були практично повністю ліквідовані, очікується, що озонний шар відновиться до середини поточного сторіччя; із 1990 р. площа природоохоронних зон суші і моря в багатьох регіонах значно збільшилася. Протягом 1990–2014 рр. площа природоохоронних зон суші в країнах Латинської Америки і Карибського басейну зросла з 8,8% до 23,4% [4].

Висновки. Отже, як показав аналіз ситуації, що склалася в секторах сільського господарства, ВСГ, охорони здоров'я, соціального захисту та охорони навколишнього середовища, країни, що розвиваються, не забезпечують населення необхідними базовими послугами достатньою мірою. Втім, програми щодо скорочення злиденності, покращення рівня життя та якості навколишнього середовища не можуть бути здійснені без посиленої ефективної державної фінансової підтримки. Збільшення обсягів як приватних, так і державних інвестицій, передусім у сільських районах, дасть змогу підняти продуктивність праці на селі та продуктивність сільського господарства і, відповідно, рівень доходів населення, створити умови для розвитку більш продуктивних, стійких та інклюзивних продовольчих систем. Вирішення наявних проблем у базових секторах країн, що розвиваються, дасть змогу ліквідувати злиденність і голод та активізувати зусилля у досягненні цілей сталого розвитку.

Список літератури:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.un.org.
2. United Nations Millennium Declaration Resolution adopted by the General Assembly 8 September 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e>.
3. Цели в области устойчивого развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/issues/poverty/>.
4. Цели развития тысячелетия: доклад ООН за 2015 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org>.
5. Harris Jonathan M. (2000) Basic Principles of Sustainable Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ase.tufts.edu/>.
6. Brown, L., Gentilini, U. (2007). On the edge: the role of food-based safety nets in helping vulnerable household manage food insecurity [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.researchgate.net.
7. Schmidhuber, J., Bruinsma, J., Boedeker, G. (2009). Capital requirements for agriculture in developing countries to 2050 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/3/>.
8. Блум Д. Здоровье, богатство и благосостояние / Д. Блум, Д. Кэннинг, Д.Т. Джеймисон [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.imf.org/>.
9. Белорус О.Г. Глобальное устойчивое развитие : [монография] / О.Г. Белорус, Ю.М. Мацейко. – К. : КНЕУ, 2006. – 488 с.
10. Годовой отчет Всемирного банка за 2014 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.worldbank.org/>.
11. Daniel Kamau, Amos Ayuo Financing Agriculture as a Poverty Eradication Strategy - The Case of Uasin Gishu County, Kenya (2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iiste.org/>.

12. Targets and Indicators for the Sustainable Development Goals and the Post-2015 Development Agenda [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/>.
13. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/>.
14. Government Spending Watch [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.governmentspendingwatch.org/>.
15. Indicators from The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS>.
16. Глобальний аналіз і оцінка стану санітарії та питтєвого водоснабження в рамках Механізму «ООН – Водні ресурси» 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apps.who.int/>.
17. Прогрес в області забезпечення питтєвою водою і санітарії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apps.who.int/>.
18. Доклад о социальной защите в мире 2014/2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ilo.org/>.
19. The State of Social Safety Nets 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.worldbank.org/>.
20. Системы социальной защиты расширяются, но могут делать больше для охвата беднейших слоев населения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.worldbank.org/>.
21. Африка: стратегии реагирования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.unep.org/>.
22. Human Development Report 2007/2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://hdr.undp.org/>.

УДК 621.39(477)

Лук'янець Г.І., аспірант кафедри маркетингу
*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

КОНВЕРГЕНЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО РИНКУ: РОЗВИТОК ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ В УКРАЇНІ

Лук'янець Г.І. Конвергенція інформаційного ринку: розвиток та сучасні реалії в Україні. У статті висвітлено явище конвергенції інформаційного ринку як нового прояву маркетингової активності економічних суб'єктів. Визначено тенденції розвитку інформаційного ринку в західних країнах та специфіка його формування в Україні.

Ключові слова: конвергенція, інформаційний ринок, медіаринок, злиття ринків, інформаційно-комунікаційна інфраструктура, нові медіа, інформаційні товари, інформаційні послуги.

Лукьянец Г.И. Конвергенция информационного рынка: развитие и современные реалии в Украине. В статье отражено явление конвергенции информационного рынка как нового проявления маркетинговой активности экономических субъектов. Определены тенденции развития информационного рынка в западных странах и специфика его формирования в Украине.

Ключевые слова: конвергенция, информационный рынок, медиарынок, слияние рынков, информационно-коммуникационная инфраструктура, новые медиа, информационные товары, информационные услуги.

Lukyanets G.I. Convergence of informative market: development and moder realities in Ukraine. In the article the phenomenon of convergence of informative market is reflected as a new display of marketing activity of economic subjects. It is certain progress of informative market trends in an occident and specific of his forming in Ukraine.

Keywords: convergence, informative market, media-market, confluence of markets, informatively communication infrastructure, new medias, informative commodities, informative services.

Постановка проблеми. Розвиток цивілізації з кінця ХХ ст. неодмінно супроводжується розвитком різноманітних технологій, зокрема комп'ютерних. Комп'ютерний ринок постійно наповнюється новими, досконалішими програмами, збільшується швидкість процесорів, обсяг носіїв збереження пам'яті. У цій технологічній боротьбі не останнє місце займають явища, які виникли разом із комп'ютерами, насамперед конвергенція ринків ЗМІ.

Конвергенція (*від лат. convergere – наближатися, сходиться*) – це поява в неспоріднених організмах подібних ознак, що виникають унаслідок пристосування цих організмів до однакових умов життя, або збіг ознак, властивостей у явищах, між собою не пов'язаних, незалежних. Цей термін доволі давно прийнятий у біології, етнографії, мовознавстві для позначення аналогічних процесів сходження, подібності. Західні філософи й соціологи з 50-х років